

*Drago Jakovčević**

UDK 332.1:338.97 (497.5)

Izvorni znanstveni rad

BANKOVNI POTENCIJALI, POSLOVNA SPAJANJA BANAKA I RAZVITAK HRVATSKOG GOSPODARSTVA

Autor istražuje utjecaje globalizacijskih procesa okrupnjivanja banaka inozemnog vlasničkog podrijetla i međunarodnog značaja za malo tranzicijsko tržište Hrvatske i razvojne potrebe tranzicijskog gospodarstva Hrvatske.

Uvod

Za svaku nacionalnu ekonomiju bankovni sustav ima posebnu važnost. Razvijenost bankovnog sustava moralo bi izravno korelirati s razvijenošću gospodarstva, jer su banke financijski servis realnog sektora, pa je i njihova međuovisnost izravna.

Banke su financijske institucije koje obnašaju funkciju redistribucije štednih depozita u korist kredita deficitarnih institucionalnih sektora. Tako se kreditnom funkcijom banaka financiraju i podržavaju proizvodnja, potrošnja i investicije. Na taj se način uspostavlja sudbinska povezanost bankarstva i gospodarstva, jer samo zdravo gospodarstvo može podmirivati preuzete kreditne obveze, čime se omogućuje rast kreditnih potencijala banaka koje onda mogu nastaviti s usmjeravanjem kredita tom istom gospodarstvu, koje u svakom narednom ekonomskom ciklusu teži stvaranju novih vrijednosti.

Stoga je prirodno očekivati da bi veći bankovni potencijal mogao rezultirati i snažnijom kreditnom aktivnošću prema realnom sektoru sa zajedničkim ciljem rasta i kvalitetnog razvitka pojedinih djelatnosti, odnosno, rasta BDP, čime se zapravo naglašava općekorisna djelatnost bankarstva poboljšavanjem životnog standarda cjelokupne nacije.

Poslovna spajanja u najširem smislu riječi postala su svjetski trend, globalna uvjetovanost, pa su i nacionalne ekonomije izložene takvim procesima u mjeri

* D. Jakovčević, doktor znanosti, član Uprave, Convest banka d.d., Zagreb. Članak primljen u uredništvu: 24. 09. 2001.

koju determinira stupanj vlasničke internacionalizacije gospodarskog i financijskog sustava unutar nacionalnog suvereniteta.

Kada je riječ o hrvatskom gospodarstvu i bankovnom sustavu zamjetan je visok stupanj udjela inozemnih vlasnika. To osobito vrijedi za hrvatsko bankarstvo u kojem inozemne financijske grupacije već posjeduju više od 3/4 vlasničkih prava¹. Slijed događanja u posljednje vrijeme ide smjerom daljeg okrupnjivanja banaka, smanjenja njihovog broja, osobito smanjenja preostalog udjela države u vlasničkim bankovnim portfeljima, s trendom daljeg povećanja inozemnog vlasništva, jer je intencija Vlade Republike Hrvatske još u godini 2001. prodati dvije od tri državne banke - Croatia banku i Dubrovačku banku i preostale manjinske udjele u velikim, sada već stranim bankama.

Takvo okrupnjivanje banaka inozemnog podrijetla moralo bi podrazumijevati i rast njihovih kreditnih potencijala. Naime, osim konsolidacije koja u bilančnom smislu slijedi nakon spajanja i koja bez obzira na moguće poslovne kombinacije, sama po sebi podrazumijeva rast bankovnog bilančnog potencijala, može se očekivati da će se hrvatski poduzetnici u svojstvu klijenata konsolidiranih banaka financirati povoljnijim kreditima inozemne provenijencije. Takvi jeftiniji krediti mogu pridonijeti sniženju fiksnih poduzetničkih troškova, povećati rentabilnost poslovanja i investicija i pridonijeti općem gospodarskom rastu i razvitku.

Stoga je zanimljivo istražiti strukturu hrvatskog bankovnog sustava pod utjecajem procesa akvizicija, pripajanja i spajanja banaka i posljedične korelacije na dinamiku, obujam i strukturu kreditnih plasmana gospodarstvu.

Struktura i razvijenost hrvatskog bankovnog sustava

Od svog nastajanja u devedesetim godinama prošloga stoljeća, pa do ulaska u drugo desetljeće životnoga puta, hrvatski je bankovni sustav doživio potpunu transformaciju.

Osamostaljenje Hrvatske i deregulacija zakonskih normi izazvali su osnivanje velikog broja novih banaka uz istodobno restrukturiranje i sanaciju, a potom i vlasničku transformaciju državnih banaka koje su vukle tradiciju iz bivšeg socijalističkog sustava. Tako je u samom početku razvitka hrvatskog bankovnog sustava bilo više od 60 banaka², da bi se taj broj s početka 2001. smanjio na svega 43. Razlog smanjenju broja banaka valja tražiti u mnogobrojnim stečajevima (12)³ ili u oduzimanju

¹ Standardni prezentacijski format HNB, broj 9/2000.

² Ovdje se misli samo na banke koje su imale "velika" ili "mala" ovlaštenja, odnosno odobrenje za rad.

³ Bilten HNB, ožujak 2001., HNB, Zagreb.

odobrenja za rad, odnosno u prisilnim likvidacijama (2)⁴, s jedne i u spajanjima i pripajanjima s druge strane.

Pored smanjenja broja banaka, transformaciju bankovnog sustava obilježavaju visoka koncentracija i dominacija inozemnih financijskih oligopola, što se daje ilustrirati kako je to učinjeno tablicom 1.

Tablica 1.

KONCENTRACIJA I VLASNIČKA STRUKTURA HRVATSKOG
 BANKOVNOG SUSTAVA U RAZDOBLJU 1996.-2000.⁵

Broj banaka (veliko i malo ovlaštenje)		Koncentracija po udjelu aktive prvih devet banaka rangiranih po veličini bilance %		Udio državnih banaka (više od 50% prava glasa) %		Inozemno vlasništvo (više od 50% prava glasa) %	
1996.	2000.	1996.	2000.	1996.	2000.	1996.	2000.
58	43	73,30	77,87	59,9	6,01	0,98	86,78

U razdoblju 1996.-2000. hrvatsko je bankarstvo povećalo koncentraciju mjerenu tržišnim udjelom prvih devet banaka, i to sa 73,30% na 77,87%, odnosno za 4,57%. Time se nastavio negativan trend porasta koncentracije, a tu spoznaju dodatno potkrjepljuje podatak o tržišnom udjelu prvih pet banaka u Hrvatskoj u usporedbi s nekim razvijenim zemljama. Tako je na svršetku 1999. prvih pet hrvatskih banaka imalo 62% udjela u bankovnom sustavu, a banke istoga ranga u Austriji zauzimale su 25%, i u Njemačkoj 42%.⁶ Tranzicijska Češka, primjerice, u istom je razdoblju imala koncentraciju prvih pet banaka od 66% tržišta, što je nešto više od prvih pet hrvatskih banaka. No, ako se zna da je prva najveća hrvatska banka na svršetku 2000. već kontrolirala 32% bankovnog sustava, potrebno se je zapitati što može značiti ozbiljno iskazana namjera njezine prodaje međunarodnoj bankarskoj grupaciji talijanske provenijencije Unicredito, koja već ima oko 8% tržišta pod izravnom vlasničkom kontrolom Splitske banke i Casse di Risparmio i je li hrvatsko bankarstvo visoko koncentrirano snažnim monopolom samo jedne financijske grupacije. Tako bi grupacija Unicredito mogla zauzimati više od 40% tržišta, pa je

⁴ Ibidem.

⁵ Godišnje izvješće HNB za 1996., Bilten HNB, broj 58, ožujak 2001., Privredni vjesnik, specijalno izdanje, br. 3211 od 11. srpnja 2000.

⁶ Jakovčević, D: "Upravljanje kreditnim rizikom u suvremenom bankarstvu", str. 54. Teb Poslovno savjetovna, 2000.

riječ o visokoj koncentraciji, ako se stupanj koncentracije mjeri po Herfindahl-Hirschmanovom indeksu. Herfindahl-Hirschmanov indeks (u daljem tekstu HFI) mjeri stupanj koncentracije na nekom tržištu kao zbroj kvadrata tržišnih udjela svih subjekata koji sudjeluju u tržišnoj utakmici.

HFI može varirati od 10.000 (100^2), u tom se slučaju radi o monopolističkoj poziciji jedinog sudionika na tržištu, pa sve do 0, kada postoji situacija nekonzentriranog tržišta.

Američka zakonodavna i pravosudna praksa ne bi osporavala koncentraciju, ako bi HFI nakon spajanja bio manji od 1800 ili ako bi se indeks koncentracije nakon spajanja povećao za manje od 200. Ako bi taj indeks bio veći od 1800, poslovna bi spajanja bila osporavana, jer se za indeks od 1800 smatra kako je posrijedi visoka koncentracija i ugrožavanje javnoga dobra. Konkretno, u slučaju Zagrebačke banke, njezin bi tržišni udio morao dostići razinu od 42,42% pa da to bude čak i za američke prilike od pravosuđa osporavani monopol.⁷

Dalje, tablica 1. ukazuje na radikalnu promjenu vlasničke strukture hrvatskog bankarstva. Od pretežito državnog bankarstva s gotovo neznatnim udjelom stranih banaka do 1996., na početku 2001. više od 86% tržišta kontroliraju inozemne banke, uz samo 6% udjela hrvatskih državnih banaka.

Općenito, državno vlasništvo nad bankama može utjecati da se banke prilagođuju i usmjeruju prema razvojnim ciljevima gospodarstva ili prema političkim projektima.⁸ Ako državna banka podupire rast štednje usmjerujući je u efikasne investicije, onda se prevladavaju institucionalne pogreške zanemarivanja razvitka privatnih tržišta i generiraju se agregatna potražnja i druge prateće povoljnosti koje potiču ubrzani rast.⁹ U pravilu, za takve investicije nije zainteresiran privatni kapital.

Sa druge strane, ako državna banka financira političke projekte, oni su u pravilu neefikasni, premda mogu biti socijalno poželjni. Budući da veći udio državnih banaka u nekom bankovnom sustavu korespondira sa slabije razvijenim financijskim tržištem, nižim stopama ekonomskog rasta, osobito, s nižim stopama rasta proizvodnosti, moguće je zaključiti da su državne banke u pravilu pod većim utjecajem političkih struktura kojima rast gospodarstva nije prioritet¹⁰. Ako se razlozi za sanaciju i vlasničku pretvorbu velikih hrvatskih banaka i mogu pronaći u pretjeranoj

⁷ Izvor: - Rose, Peter. S.: "Commercial Bank Management", Irwin/McGraw-Hill, 1999. Singapore, in "Ekonomski leksikon", Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Masedia, Zagreb, 1995.

⁸ Prema: La Porta, Slanes, Shleifer: "Government Ownership of Banks", NBER, Cambridge, March, 2000.

⁹ Op. cit., str. 5.

¹⁰ Prema: La Porta, Slanes, Shleifer: "Government Ownership of Banks", NBER, Cambridge, March, 2000.

isprepletenosti političkih i bankarskih interesa, nije jasno zašto je Hrvatska ostala bez ijedne velike državne banke preko koje bi mogla razvijati gospodarstvo ili barem njegov strateški segment.

Razvijenost bankovnog sektora moguće je ocjenjivati, između ostalih pokazatelja, i na osnovi kriterija koji uzima u obzir agregatne razine depozita i kredita sektora u odnosu na BDP.

Sukladno s takvim kriterijem, sljedeća tablica daje komparativni pregled razvijenosti bankovnih sektora nekih razvijenih zemalja i zemalja tranzicije, uključivši Hrvatsku.

Tablica 2.

KOMPARATIVNI PREGLED RAZVIJENOSTI BANKOVNIH SEKTORA
U 1998. (HRVATSKA 1998., 1999., 2000.) U POSTOCIMA¹¹

Država	Depoziti/ BDP	Kreditni/ BDP	Pokrivenost kredita depozitom
USA	44	38	116
EU	116	127	91
Japan	89	76	117
Mađarska	45	23	196
Poljska	42	21	200
Češka	70	60	116
Slovenija	48	33	145
Hrvatska *1998.	37,9	43,8	86
Hrvatska 1999.	32,6	35,9	90
Hrvatska 2000.	41,8	38,32	109

* Podaci za Hrvatsku izračunani su na osnovi ovih vrijednosti:

1998.

BDP = 21.752 milijuna USD = 135.895,6 milijuna kuna

Depoziti bankovnog sektora = 51.463,6 milijuna kuna

Kreditni bankovnog sektora = 59.596,7 milijuna kuna

¹¹ Izvor: Voljč, Marko: "Konkurentnost slovenskih bank danes in v prihodnosti", Dnevni Slovenskih Bančnikov 26-27 studeni 2000., Terme Čatež. Bilten HNB, br. 61. lipanj 2001., Zagreb.

1999.

BDP = 20.176 milijuna USD = 154.299,9 milijuna kuna

Depoziti bankovnog sektora = 50.254 milijuna kuna

Kreditni bankovnog sektora = 55.399,7 milijuna kuna

2000.

BDP = 19.030 milijuna USD = 157.507,5 milijuna kuna

Depoziti bankovnog sektora = 65.938,7 milijuna kuna

Kreditni bankovnog sektora = 60.363,9 milijuna kuna

Prethodna tablična ilustracija (Tablica 2.) ukazuje na inverzne proporcije depozita i kredita u odnosu na BDP, ako se uspoređuju bankovni sustavi SAD i Japana, s jedne strane, i Europe, sa druge strane. Tako je za razvijenost bankovnog sustava Europe upečatljiva slabija ili nepotpuna pokrivenost kredita bankovnim depozitima od američkog, gdje je indeks pokrivenosti 116%, a kod japanskog 117%.

Tranzicijske su zemlje na svršetku godine 1998. dosegle relativno zadovoljavajuću razvijenost u usporedbi s razvijenim zemljama, osobito, ako se uspoređuju proporcije depozita prema BDP.

Razvijenost hrvatskog bankovnog sustava ima u posljednjim godinama pozitivan smjer kretanja. Naime, potrebno je znati da je pad svih vrsta bankovnih depozita na svršetku 1998. izravna posljedica velike bankovne krize koju su obilježili sanacija i stečajevi mnogih banaka, gubici štednih uloga i nepovjerenje štediša, a kojima su uzrok neodgovarajuće upravljanje kreditnim rizikom, recesija, preveliki utjecaj vlasnika na uprave banaka i slabosti nadzora i kontrole HNB.¹² Stoga se udjelom depozita prema BDP od 42 % na svršetku godine 2000. hrvatski bankovni sustav počeo približavati razvijenosti koju su dvije godine prije dosegli, između ostalih, poljski i mađarski bankovni sustavi. Štoviše, koeficijent pokrivenosti kredita depozitom pokazuje stalan rast u trogodišnjem razdoblju 1998.-2000. i nadilazi broj 100, što bi podrazumijevalo potpunu pokrivenost kreditnih potraživanja od države, poduzeća i stanovništva depozitnim novcem, štednim i oročenim kunkskim i deviznim depozitima.

Zakonske pretpostavke i motivi okrupnjivanja banaka u hrvatskome bankarstvu

Okрупnjivanje banaka danas je najvjerojatnije dominantan trend svjetskog biznisa i globalizacije. Globalizacijom, kojom se premošćuju barijere specifičnosti nacionalnih tržišta, ostvarene su pretpostavke slobodne alokacije međunarodnog

¹² Opširnije vidjeti: Jakovčević, D: "Upravljanje kreditnim rizikom u suvremenom bankarstvu", str. 47-75. Teb poslovno savjetovanje, 2000.

kapitala. Tranzicijske zemlje, baš zbog njihove želje za ubrzanim priključkom Europi, gotovo su bez iznimke zakonskom regulativom i proklamiranim politikama, ali i s nejednakim uspjehom, privlačile sve oblike inozemnog kapitala u nastojanju za kvalitetnijim restrukturiranjem gospodarstva koje bi moralo pridonijeti rastu BDP, rastu izvoza, povećanju zaposlenosti i podizanju životnog standarda. Hrvatsko gospodarstvo dosad nije bilo osobito atraktivno za strane investitore, uz iznimku bankovnog sustava, gdje danas dominiraju europski poznate banke. Budući da je hrvatski bankovni sustav gotovo u potpunosti izgubio nacionalni identitet, moguće je zaključiti kako važeća legislativa nije bila prepreka ulasku stranog kapitala na domaće financijsko tržište i u bankovni sustav.

Zakonske pretpostavke integracijskih procesa

Hrvatska zakonska regulativa bogata je normama kojima se s više zakona uređuje problematika akvizicije, spajanja i pripajanja. Zakon o trgovačkim društvima¹³ temeljito tretira kombinatoriku gotovo svih oblika pripajanja i spajanja društava kapitala, uz normiranje odgovarajućih proceduralnih i administrativnih pretpostavki. Jednako tako, suvremena normativna rješenja u određivanju obveza i u zaštiti prava sudionika u postupku preuzimanja dioničkih društava nudi i Zakon o postupku preuzimanja dioničkih društava¹⁴, a računovodstvene implikacije učinaka akvizicije, spajanja i preuzimanja obrađuju na odgovarajući način Zakon o računovodstvu i njegova sastavnica MRS koji se u Hrvatskoj primjenjuju objavom u Narodnim novinama.

Na akvizicije, poslovna spajanja i pripajanja banaka, međutim, u svojstvu "lex specialis" primjenjuje se Zakon o bankama.¹⁵ Ograničenja u stjecanju vlasničkih prava zakonodavac je postavio institutom prethodne suglasnosti za stjecanje svakih 10% osnovnog kapitala banke, a koje daju pravo glasa u glavnoj skupštini te banke.

Dalje, spajanje i pripajanje banaka podliježe obvezi prethodne suglasnosti, i to tako da se kod spajanja traži suglasnost za rad nove banke, a kod pripajanja banaka, banka koja sebi pripaja drugu mora zatražiti prethodnu suglasnost HNB.

Budući da je bankarskom poslu svojstveno preuzimanje rizika, dobra je kapitaliziranost banke shvaćena kao pokriće rizičnih plasmana odgovarajućom vrijednošću njezina vlastitoga kapitala pretpostavka njezina opstanka i razvitka. U tom se smislu nadzornici bankovnih sustava služe pokazateljima adekvatnosti kapitala, čije minimalne proporcije jamstvenog kapitala i rizične aktive u svakom

¹³ Narodne novine, br. 111/1993, 34/1999, 121/1999.

¹⁴ Narodne novine, br. 124/1997.

¹⁵ Narodne novine, br. 161/1998.

trenutku svaka banka mora ispunjavati da bi svojim vjerovnicima jamčila stabilnost i sigurnost i zadržala licencu financijske institucije. Bazelski komitet za superviziju banaka propisao je u formi standarda (BIS) minimalni koeficijent adekvatnosti kapitala u vrijednosti od 8%. HNB je Zakonom o bankama utvrdila minimalno zahtijevani koeficijent adekvatnosti kapitala u vrijednosti od 10%. No, Odlukom o izmjenama i dopunama Odluke o načinu izračunavanja adekvatnosti kapitala i ponderirane aktive, banke¹⁶ promijenjen je način izračunavanja koeficijenta u odnosu na Bazelske standarde, ali i na način izračuna koji je vrijedio do izmjena i dopuna citirane Odluke. Tako se po novoj metodologiji u rizičnu aktivu više ne računavaju "ulaganja banke u dionice i druge financijske instrumente koji se uključuju u jamstveni kapital druge banke"¹⁷, pa se "primjenom takvih, selektivnih, nelinearnih kriterija izračuna adekvatnosti kapitala pojedine banke-dolazi do nerealnog iskazivanja koeficijenta adekvatnosti kapitala."¹⁸

Drugim riječima, banke preuzimatelji praktički mogu imati manju realno potrebnu kapitaliziranost od one koja se može iskazati takvim izračunom koeficijenta adekvatnosti kapitala.

Zatim je Odlukom o izmjenama i dopunama Odluke o ograničenju ulaganja banke u materijalnu imovinu i vlasničke uloge¹⁹ promijenjena osnovna Odluka po kojoj ulaganja banke u zemljišta, zgrade, opremu, uređenje poslovnog prostora i vlasničke uloge u trgovačkim društvima ne smiju premašiti svotu od 70% vrijednosti jamstvenog kapitala banke. Noveliranom Odlukom, iznimno, u vlasničke se uloge ne računavaju vlasnički ulozi hrvatskih banaka u druge banke, pa ulaganja u dugotrajnu imovinu i vlasnička prava drugih banaka u bilanci banke stjecatelja bankovnih vlasničkih prava mogu biti veće vrijednosti od 70% jamstvenog kapitala.

I jednom i drugom Odlukom ostvarena je zakonska pretpostavka i otvoren je bilančni prostor za dalje okrupnjivanje velikih banaka, uz sve opasnosti koje nose koncentracija i monopolističko ponašanje. Takve pojave na hrvatskome tržištu može priječiti Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja uz primjenu Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja²⁰ koji uređuje pravila ponašanja i sustav mjera za zaštitu slobodnog natjecanja na tržištu.

No, budući da Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja, koliko je bilo moguće saznati iz službenih priopćenja, još nije stvarno zabranila neko preuzimanje, spajanje

¹⁶ Narodne novine, br. 101/2000.

¹⁷ Op. cit.

¹⁸ Radošević, D.: "Odgovornost Hrvatske narodne banke i transparentnost njezine monetarne politike", RRIF, 8/2001., Zagreb.

¹⁹ Narodne novine, 101/2000.

²⁰ Narodne novine, br. 48/1995, 52/1997.-ispr. i 89/1998.

ili pripajanje u hrvatskome bankarstvu, može se zaključiti da su sve banke i štedionice nemonopolistički tržišni subjekti u granicama zakonskih okvira koncentracije.

Motivi u pozadini akvizicija, preuzimanja i bankovnih spajanja

Današnji poslovni svijet zahvaćen je sve većim i snažnijim valovima akvizicija, spajanja i pripajanja do te mjere, da su identitet, zaštitni znak i tvrtka značajnijih poslovnih subjekata uistinu opterećeni neizvjesnošću. Od 1980. naovamo, više od 6000 banaka u SAD apsorbirano je procesima poslovnih integracija.²¹

Europski financijski sustav u posljednje vrijeme možda proživljava dinamičnije integracijske procese od američkoga. Na to ukazuje podatak o 434 bankovne integracije u 1998., 497 integracija u 1999. i 234 u prvoj polovini 2000 na području Europske Unije.²² Štoviše, europske megabanke zajedno s osiguravateljskim društvima i investicijskim fondovima stvaraju financijske konvoje da bi integrirani i osnaženi dočekali ujedinjenu Europu, gdje će se voditi još žešća tržišna utakmica. Tako se i na hrvatskom financijskome tržištu osjeća nestrpljenje povećanja tržišnih udjela kod svih financijskih institucija, što je aktualizirano osnivanjem novih mirovinskih fondova. Tržišno zagrijavanje podupiru i mediji u kojima se svakim danom promoviraju poznate financijske europske institucije koje već imaju ili namjeravaju steći značajniji hrvatski tržišni udio.

Upravo zato što hrvatskim financijskim sektorom dominiraju inozemne financijske grupacije, motive dolaska stranih investitora u Hrvatsku ne treba tražiti izvan motiva koji pokreću integracije međunarodnog kapitala na druga specifična nacionalna tržišta. U tom je smislu moguće navesti motive koji stoje u pozadini integracijskih procesa kojima je zahvaćen hrvatski bankovni sustav:²³ povećanje profitnog potencijala, reduciranje rizika, iskorištavanje slabosti banke koja bi mogla propasti, porezne pogodnosti, uštede troškova ili motiv efikasnosti i kvaliteta menadžmenta. Ovdje vrijedi istaknuti da je presudan motiv kod 107 europskih banaka sudionika procesa recentnih međunarodnih integracija bio smanjenje operativnih troškova (eliminacija dvostrukih administrativnih funkcija nakon spajanja). Ako bismo sve navedene pojedinačne motive, bez obzira na moguće specifičnosti individualnih slučajeva, svrstali pod zajednički nazivnik, onda se može

²¹ Izvor: Rose, Peter. S.: "Commercial Bank Management", str. 675., Irwin/McGraw-Hill, 1999., Singapore.

²² Izvor: ECB: "Mergers and acquisitions involving the EU banking industry, facts and implications", December, 2000.

²³ Rose, Peter. S.: "Commercial Bank Management", str. 676., Irwin/McGraw-Hill, 1999., Singapore.

ustvrditi da je maksimizacija dioničke glavnice ili dioničarskog bogatstva univerzalni postakvizicijski cilj koji se želi postići na svakom nacionalnom tržištu.

U prilog tome svjedoči politika cijena bankovnih kreditnih proizvoda kojima su dosad financirani hrvatski gospodarski subjekti i građanstvo. Naime, poznato je da niža cijena posuđenog kapitala izravno korelira s vrijednošću inputa kojima poduzetnik započinje ekonomski ciklus. Niža cijena posuđenog kapitala omogućuje efikasnije i rentabilnije poduzetničko poslovanje, što se na tržištu odražava jačanjem konkurentnih sposobnosti dužnika. U godinama 1999. i 2000. na hrvatskom bankarskom tržištu gotovo da je završeno vlasničko transformiranje u korist i uz dominaciju stranih bankarskih grupacija, ali banke nisu snizile aktivne kamatne stope do razine prosječnih aktivnih kamata iz inozemstva, odakle se najvećim dijelom refinanciraju njihovi klijenti. Granični troškovi, shvaćeni kao razlika aktivnih i pasivnih stopa u hrvatskome bankarstvu značajno su veći od europskih prosjeka i prostora za smanjenje "spreada" još ima.²⁴ Pad cijena kredita u protekle dvije godine dogodio se najvećim dijelom zbog tržišne borbe banaka konkurenata za preotimanje klijenata, ali i zbog mjera monetarno kreditne politike. Naime, HNB je u relativno kratkom razdoblju tri puta snizila stopu obvezne rezerve, prvi put u travnju godine 2000. sa 30,5% na 28,5 %, drugi put u studenome godine 2000. sa 28,5% na 23,5%, uz promjenu obračuna proširenjem osnovice, i treći put u lipnju 2001. sa 23,5% na 22%. Takvom je intervencijom izravno povećavan novčani i kreditni multiplikator, što je imalo odraza na smanjenje svih aktivnih kamatnjaka.

Tablica 3.

PREGLED KRETANJA AKTIVNIH GODIŠNJIH KAMATNIH STOPA
POSLOVNIH BANAKA *²⁵

Razdoblje	Kratkoročni kunski s valutnom klauzulom	Dugoročni kunski s valutnom klauzulom
Prosinac 1998.	14,28	11,15
Prosinac 1999.	13,66	10,81
Prosinac 2000.	11,17	10,52
Travanj 2001.	9,99	9,72

* Mjesečne vagane prosječne kamatne stope na godišnjoj razini.

²⁴ Vidi: Babić. M.: "Međuzavisnost razvoja financijskog i realnog sektora, Usporedba hrvatskih i europskih marži", Tablica 4., str. 42., Banka br. 8/2001.

²⁵ Bilten HNB, br. 61/2001.

Tablica 3. ilustrira postupan pad aktivnih kamatnih stopa za vrijeme trogodišnjeg razdoblja. Značajno je uočiti da je spuštena psihološka razina, za opću javnost skupih kredita, nešto ispod 10%. Potrebno je ukazati na manjkavost statistike koja je primijenjena u tablici 3., jer je cijena kredita realno veća zbog obračuna i naplata naknada na kredite.²⁶

No, ako bi se povoljnim poduzetničkim kreditom smatrao kredit koji odobrava HBOR²⁷ na rok od 5-10 godina uz 2 godine počeka i raspon kamata od 5%-7%, već prema namjeni, roku i statusu klijenta, onda su povoljni krediti rijetkost u hrvatskom komercijalnom bankarstvu.

Stoga bi se moglo ustvrditi da je bilo iluzorno očekivati da bi motivi dolaska stranog kapitala u hrvatski bankovni sustav u formi raznih oblika akvizicija i integracija mogli biti povoljniji krediti, investicijski zamah realnog sektora, porast zapošljavanja i bolji život nacije. Povećanje stopa zarada po dionici dominantan je interes bankovnih dioničara u Hrvatskoj, što podrazumijeva i isplatu, odnosno, izvlačenje novčanog potencijala iz Hrvatske u inozemstvo kroz dividende. Naime, u godini 2001. isplaćeno je na ime isplaćenih dividendi vlasnicima hrvatskih banaka u inozemstvu više od 650 milijuna kuna (gotovo 500 milijuna kuna više nego godinu dana prije).²⁸ Menadžeri poslovnih banaka vode poslovanja svojih banaka u tijesnoj tržišnoj utakmici s postavljenim budžetskim ciljevima, uz striktan nadzor inozemnih vlasnika, najčešće primjenjujući maksimu "profita nikad dosta". Svako je smanjenje cijena udar na profit i samo dalje tržišno nadmetanje i oštrija konkurencija unutar bankovnog sustava mogu natjerati bankare da smanjuju cijene svojih proizvoda.

Okрупnjivanje banaka, rast bankovnog potencijala i obilježja njihove kreditne aktivnosti

Ako se pod bankovnim potencijalom neke banke podrazumijeva njezina bilančna svota, onda je logična konstrukcija poimanje potencijala bankovnog sustava kao zbrojne bilančne vrijednost svih banaka koje ga čine. Okрупnjivanje banaka postupcima preuzimanja ili raznim oblicima integracija moralo bi pridonijeti jačanju i rastu bankovnog sektora, ali i rastu realnog sektora, jer je zdrava bankovna ekspanzija moguća povećanjem kreditnih plasmana dobrim klijentima. Budući da kreditna aktivnost svake banke može biti specifična, bez obzira na njezinu univerzalnost,

²⁶ Ta bi manjkavost mogla biti ispravljena u izvješćima banaka za sljedeću godinu, jer će se za sve banke primjenjivati jedinstveni obračun efektivnog kamatnjaka za aktivne i pasivne bankovne poslove.

²⁷ HBOR, Pregled kamatnih stopa po programima kreditiranja HBOR-a prije i nakon korištenja sredstava subvencije.

²⁸ Privredni vjesnik, specijalno izdanje, br. 3211 11. 07. 2001.

valja se zapitati kakve su i jesu li moguće konceptualne razlike u kreditnoj ponudi i oscilacijama kreditnih portfelja.

Različitość obrazaca kreditne ponude

Za kreditni obrazac hrvatskog bankovnog sustava zanimljiva, možda i usporediva, mogu biti iskustva Argentine i Meksika. Može se očekivati da će se međusobno razlikovati kreditni obrazac državnih domaćih banaka, domaćih privatnih banaka i banaka inozemnog vlasničkog podrijetla. Osim toga, poslovni ciljevi i motivi, zdravlje banaka i raznolikost izvora (pasive) mogu utjecati na opseg kreditiranja i senzibilnost kamatnih stopa.²⁹

Posve je prirodno da banke inozemnog podrijetla mogu poslovati većom elastičnošću kamatnih stopa od domaćih, jer su im dostupniji jeftiniji izvori. Dalje, ako se kreditna ekspanzija domaćih banaka oslanja na domaće korporacijske depozite, oscilacija će kreditne ponude biti veća i skuplja od kredita koje mogu ponuditi banke inozemnog podrijetla na osnovi stabilnijih međunarodnih izvora novca.

Ako je maksimizacija profita snažan motiv privatnih vlasnika banke, jasno je da bi državne banke mogle kreditirati gospodarstvo po nižim kamatnim stopama, ali samo pod pretpostavkom da su im zdrave bilance. Upravo zbog gubitaka koje u posljednjim godinama iskazuju preostale hrvatske državne banke nije bilo realno očekivati njihov angažman u povoljnije kreditiranje investicija u gospodarstvu. No, postoji čitav niz drugih razloga koji mogu utjecati na različitość kreditne ponude. Ako je ekonomija na uzlaznoj putanji, banke povećavaju transakcijske kredite (transactions - based lending) pa tako potpomažu proizvodnju i investicije.³⁰ Suprotno, ako je ekonomija u recesiji, banke se drže kreditiranja stalne klijentele (relationship-based lending), jer se klijentima pomaže da nadoknade manjak prihoda uvjetovan recesijom.

U tom smislu, "kreditiranje klijentele je protuciklično, a transakcijsko kreditiranje prociklično"³¹.

Rast i struktura kreditnih portfelja hrvatskih banaka

Nakon teške bankovne krize, propasti mnogih banaka i stagnacije u godinama 1998. i 1999., bankovni se sustav oporavlja i u posljednjih godinu i pol dana ostvaruje

²⁹ Goldberg L., B. Gerard D., Kinney, D.: "Foreign and Domestic Bank Participation in Emerging Markets: Lessons from Mexico and Argentina", NBER, Cambridge, May, 2000.

³⁰ Op. cit.

³¹ Op. cit.

relativno solidan rast svih ključnih agregata. To pokazuje tablični usporedni pregled porasta bilančne vrijednosti i kreditnog portfelja banaka.

Tablica 4.

RAST BANKOVNOG SUSTAVA PROSINAC 1999. - TRAVANJ 2001.

U mln kn³²

Perfomance	Prosinac 1999.	Prosinac 2000.	Travanj 2001.	Indeks s 1.	Indeks s 2.
1	2	3	4	5(3/2)	6(4/3)
Bilančna svota	93.251	109.949	115.539	118	105
Kreditni portfelj -lokalna poduzeća, država, stanovništvo	55.399	60.364	65.027	109	108

Kako to ilustrira tablica 4., bilančna vrijednost bankovnog sustava u promatranom razdoblju raste po stopi većoj od 15% godišnje. Krediti koje su hrvatske banke odobrile lokalnoj državi, poduzećima i stanovništvu bilježe dinamičniji rast, jer je u razdoblju prvog kvartala tekuće godine gotovo dosegnuta godišnja stopa rasta od 9% iz 2000. Ipak je, drugačije zaključke moguće izvući analizom redistribucijske funkcije bankovnog sustava za što se nudi sljedeći tablični pregled:

Tablica 5.

DISTRIBUCIJA DEPOZITA I KREDITA BANKOVNOG SUSTAVA ZA RAZDOBLJE
 PROSINAC 1999. - TRAVANJ 2001.³³

Perfomance	Prosinac 1999.	Prosinac 2000.	Travanj 2001.	Indeks s 1.	Indeks s 2.
1	2	3	4	5(3/2)	6(4/3)
Kreditni poduzećima	31.339	31.612	34.325	100	108
Kreditni stanovništvu	19.250	23.298	25.726	120	111
Depoziti poduzeća	9.998	12.213	12.242	122	100
Depoziti stanovništva	37.068	47.776	49.379	129	103

Kreditiranje gospodarstva štednjom stanovništva prirodna je redistribucija

³² Bilten HNB, br. cit. 61/2001.

³³ Bilten HNB, br. 61/2001.

štednih depozita u korist kreditom deficitarnih institucionalnih sektora. U travnju godine 2001. štednja stanovništva čini više od 80% depozitnih izvora hrvatskih banaka a to je dobar indikator i dokaz obnovljenog i povećanog povjerenja štediša u bankovni sustav.

No, struktura kreditnih plasmana pokazuje nepovoljne proporcije i tek najvještaj pozitivnih trendova. Nakon stagnacije kreditiranja poduzetništva u razdoblju 1999.-2000., primjetan je trend porasta kreditiranja poduzeća sa stopom od 8% u samo jednom, prvom kvartalu tekuće godine. Istodobno, krediti stanovništvu rastu iznimnim tempom i značajno bržom stopom (20 % za razdoblje 2000.-1999. i 11% samo u jednom kvartalu) od kredita poduzećima.

Banke su, dakle, spremne snažnije financirati potrošnju od investicija pretpostavljajući da su krediti stanovništvu, koji se vraćaju iz plaća dužnika uz osiguranja naplate jamcima, rentabilniji i manje rizičan bankovni posao.

Valja naglasiti da iskustva Argentine i Meksika upozoravaju na protucikličan karakter kredita stanovništvu. "Ako BDP raste za 1%, krediti stanovništvu padaju za 4,6% kod prosječnih domaćih privatnih banaka i za 6,3% kod prosječnih banaka inozemnog vlasništva".³⁴ Kada bi takvu tezu primijenili na međuovisnost realnog i bankovnog sustava Hrvatske, onda bi se moglo zaključiti kako je Hrvatska u stalnoj recesiji, jer krediti stanovništvu stalno rastu da bi nadoknadili realan pad dohodaka, ili, Hrvatsku je potrebno izučavati drukčijom metodologijom zbog njezina povijesnog puta i civilizacijskog dosega.

Zanimljivo je primijetiti snažnu bankovnu aktivnost u kreditiranju kupnje automobila. Višestruki su razlozi za to. Hrvatska nije proizvođač automobila i za priključak Europi mora svim zemljama iz WTO (Svjetska trgovinska organizacija) dopustiti uvoz bez plaćanja carina. To pogoduje inozemnim proizvođačima, koji preko svojih poslovnih banaka i bankovnih vlasničkih struktura koje dominiraju hrvatskim bankama svim mogućim vrstama kreditnih proizvoda potpomažu prodaju svojih vozila. Na taj je način u Hrvatskoj već godine 2000. prodano 62.009 novih automobila³⁵, što je vjerojatno i tada bio mnogo veći luksuz nego što bi to mogao dopustiti realni standard iskazan proporcijom 4,5 tisuća USD BDP godišnje po stanovniku. U prvih pet mjeseci ove godine, najvjerojatnije zbog iskorištenja državnih povlastica za kupnju automobila, ali i zbog raspoloživosti kreditne ponude, zabilježen je enorman porast uvoza automobila u vrijednosti od 467 milijuna USD (za 69,7% u odnosu na godinu prije).³⁶ Tako je i uvoz automobila potpomognut

³⁴ Goldberg L., B. Gerard D., Kinney, D.: "Foreign and domestic bank participation in emerging markets: Lessons from Mexico and Argentina", str. 14, NBER, Cambridge, May 2000.

³⁵ Izvor: Jutanji list 20. 03. 2001.

³⁶ Izvor: Državni zavod za statistiku, Privremeni podaci 6/2001.

bankovnim sustavom pridonio nastavku snažnog trenda porasta ukupnog uvoza za prvih sedam mjeseci ove godine u vrijednosti od 5,33 milijarde USD, što je nastavak nepovoljnog trenda pokrivenosti uvoza izvozom ispod 50%.³⁷

Postakvizicijska i postintegracijska kreditna aktivnost hrvatskih banaka

U godini 2000. u hrvatskom su bankovnom sustavu značajne akvizicije, pri-
pajanja i spajanja inicirale Zagrebačka banka, Privredna banka, Dalmatinska banka
i Erste Steirmarkische Bank.

Zagrebačka banka pripojila je Zagrebačku pomorsku banku iz Splita i stekla
kontrolni vlasnički paket Varaždinske banke, a Privredna je banka otkupila 88%
vlasničkih prava Međimurske banke (stvarna je kontrola ostvarena u siječnju 2001.).
Dalmatinska banka ovladala je kontrolnim paketom dionica Istarske banke, Erste
je preko Bjelovarske banke inicirala spajanja još dviju, Trgovačke i Čakovečke
banke, čime je stvorila novu banku koja je u 2000. započela poslovanje pod nazivom
tvrtke Erste Steirmarkische Bank.

Tablica 6.

DINAMIKA I STRUKTURA KREDITNIH PLASMANA BANAKA “LIDERA” AKVIZICIJA

U mln kn³⁸

	Kreditni poduzećima		Indeks 00./99.	Kreditni stanovništvu		Indeks 00./99.
	2000.	1999.		2000.	1999.	
Zagrebačka banka	9.461	8.833	107	7.786	6.218	125
Privredna banka	5.254	4.654	113	4.177	2.754	152
Erste Steirmarkische Bank	1.279	914	140	696	485	143
Dalmatinska banka	917	998	91	365	402	90

³⁷ Izvor: Jutarnji list 04. 09. 2001.

³⁸ Izvor: Godišnja izvješća za 2000. Zagrebačke banke, Privredne banke, Erste Steirmarkische Bank i Dalmatinske banke.

Za Dalmatinsku banku nisu uzeti podaci za Grupu, jer nije bilo revidiranih konsolidiranih podataka za 1999.

Tablica 6. samo potvrđuje prethodnu konstataciju o dominantnoj komponenti stanovništva u strukturi kredita na razini bankovnog sustava. Najveća Zagrebačka banka neznatno je povećala portfelj kredita poduzećima, ali gotovo tri puta više (za 25%) portfelj građanskih kredita.

Privredna banka ostvarila je značajniji rast ukupnog kreditnog portfelja, porastom kredita poduzećima za 13% a krediti stanovništvu povećani su čak za 52%.

Erste Steirermarkische Bank ostvarila je jednaki porast kreditnog portfelja stanovništva i poduzeća za oko 40%.

Za Dalmatinsku banku potrebno je reći da je opadanje kreditnih aktivnosti posljedica "čišćenja" bilance i posve logičan smjer poslovnih aktivnosti kod banaka s iskazanim gubitkom. Time se praktično potvrđuje spoznaja iz iskustava Argentine i Meksika, pa se općenito može ustvrditi da su "banke s većim udjelom problematičnih kredita(aktive) imale veću oscilaciju i nižu stopu rasta kreditnog portfelja nego što je to slučaj s bankama s manje problematičnim portfeljom."³⁹

Zanimljivo je analizirati kreditne aktivnosti HBOR, koja preko drugih komercijalnih banaka ili izravno financira određene programe razvitka bitnih za nacionalno gospodarstvo. Naime, HBOR sukladno se Zakonom o Hrvatskoj banci za obnovu i razvitak⁴⁰ i svom statutu prioritetno preko drugih banaka kreditira projekte obnove i razvitka hrvatskoga gospodarstva, obnovu i izgradnju stanova i kuća, kreditiranje izvoznih poslova itd.⁴¹

Uvidom u revidirana financijska izvješća za godinu 2000. moguće je iskazati ovakav analitički presjek kredita u razdoblju 1999.-2000.

³⁹ Goldberg L., B. Gerard D., Kinney, D.: "Foreign and Domestic Bank Participation in emerging markets: Lessons from Mexico and Argentina", str. 19, NBER, Cambridge, May, 2000.

⁴⁰ Narodne novine, br. 33/92., 76/93., 108/95., 8/96.

⁴¹ HBOR, Statut, pročišćeni tekst, članak 4., veljača 2000.

Tablica 7.

KREDITNA AKTIVNOST HBOR, NA SVRŠETKU 2000.
(bruto, prije posebnih i općih rezervi)

U 000 kn

Kreditni bankama prema programima i namjeni	2000.	1999.	Indeks
Obnova i razvitak gospodarstva	547.785	801.627	68
Priprema za izvoz i izvoz	169.734	141.032	120
Turistički kapaciteti i priprema sezone	688.515	752.088	92
Poticanje malog i srednjeg poduzetništva	861.317	957.205	90
Ostalo	242.795	348.615	70
Ukupno	2.510.146	3.000.567	84
Kreditni izravno poduzećima i javnim poduzećima	1.994.703	972.730	205

Izvor: Godišnje izvješće HBOR za 2000., obradio autor.

HBOR je smanjila svoju kreditnu aktivnost financiranja razvojnih programa poduzeća preko drugih komercijalnih banaka. Osim kredita za pripremu roba za izvoz i izvoza roba, koji su u godini 2000. porasli za 20%, obujam svih drugih namjenskih kredita smanjen je do razine ukupnih bruto plasmana od 2,2 milijarde kuna, što je za 500 milijuna kuna ili za 16% manje od vrijednosti bruto kredita godinu dana prije.

Potrebno je istaknuti da portfelj kredita bankama sadrži dio kreditnih potraživanja koja je HBOR preuzela zbog stečajeva mnogih banaka, pa bi smanjenje broja komercijalnih banaka preko kojih su se kreditirali razvojni gospodarski programi mogao biti jedan od razloga slabijih kreditnih aktivnosti.

Značajan rast aktivnosti u godini 2000. HBOR je ostvario u izravnom kreditiranju javnih i privatnih poduzeća. Riječ je o posebno povoljnim kreditima koje HBOR odobrava uz suglasnost nadzornog odbora i jamstva države.

Zaključno, svi oblici akvizicija, pripajanja i spajanja na hrvatskom bankovnom tržištu dosad nisu utjecali na značajnije povećavanje kredita poduzećima. Iz tako koncipiranog hrvatskog bankarstva, s akcentom na komercijalno i univerzalno, logično je pretpostaviti da se investicijski ciklus neće ni započinjati, niti će biti značajnijih investicijskih kredita za pokretanje razvitka gospodarstva. Možda bi, rješenja valjalo tražiti u daljem jačanju uloge Hrvatske banke za obnovu i razvitak i u osmišljavanju

i stvaranju nove jake državne banke, uz sve druge komponente razvojne strategije koju Hrvatska nema.

Zaključak

Hrvatski bankovni sustav zahvaćen je globalizacijskim pojavama, od kojih su akvizicije i integracije svih oblika još aktualne. Dolazak stranih utjecajnih financijskih grupacija na hrvatsko bankarsko tržište mogao bi uz potrebnu transformaciju bankovnog sustava novom kvalitetom značiti i jednostavniji i povoljniji pristup domaćih banaka međunarodnim izvorima novca od relativno skupljih i oscilantnih domaćih depozita. Takav bi pomak u kvaliteti izvora morala osjetiti i hrvatska poduzeća, i to kroz veći obujam i nižu cijenu kredita, jer je smisao i osnovna funkcija bankovnog sustava kreditiranje deficitarnih institucionalnih sektora.

Na svršetku 2000. i na početku godine 2001. hrvatski je bankovni sustav transformiran iz sustava pretežito državnih banaka s početka devedesetih u sustav bankarskih inozemnih oligopola. Osim toga, obilježja visoke koncentracije jedne ili nekoliko banaka mogu izazvati negativne posljedice ugrožavanja tržišne konkurencije i javnog dobra.

Okupnjivanju banaka i dolasku stranog kapitala pogodovala je opća zakonska regulativa, ali specifično i mjere koje je propisala HNB radi olakšavanja stjecanja vlasničkih prava koje su koristile najvećim bankama.

Dolazak stranog kapitala u hrvatske banke, integracijski procesi prije svega, motivirani su ponajprije svega interesima povećanja profita i povećavanja tržišnih udjela, jer su to trendovi koji su nekad snažno prožimali Ameriku, a danas se intenziviraju zbog boljeg pozicioniranja financijskih institucija prije početka djelovanja tržišta ujedinjene Europe. Najbolji je dokaz tome politika cijena kredita koji su još uvijek skuplji od europskih, a cijena im je u posljednje dvije godine padala vjerojatno više zbog pravila konkurencije i interventnih mjera HNB, nego zbog želje banaka da potpomažu razvitak gospodarstva.

Ako bi se doprinos bankovnog sustava Meksika i Argentine njihovim gospodarstvima uspoređivao na slučaju Hrvatske, onda vrijedi istaknuti sljedeće: (1) Banke inozemnog podrijetla mogu dizajnirati kvalitetniju kreditnu ponudu po obujmu, ročnosti i cijeni. (2) Državne bi banke mogle nuditi kredite poduzećima po povoljnijim kamatnjacima, ali samo kada nisu u gubicima. (3) Banke će se upustiti u transakcijske (razvojne) kredite gospodarstvu, kada je ekonomija u konjunkturi, a u recesijskim uvjetima rastu krediti stanovništvu i stalnim klijentima.

Dalje, presjek kreditnih aktivnosti hrvatskih banaka koje su inicirale akvizicije spajanja i pripajanja ukazuje na nesrazmjeran porast kredita stanovništvu nauštrb

gospodarstvu, čime se najveći novčani potencijali iz depozita stanovništva ne distribuiraju deficitarnim gospodarskim granama.

To znači da se za razvijanje gospodarstva mora krenuti drugim putem, putem dogradnje HBOR prema snažnoj razvojnoj i investicijskoj banci, stvaranjem snažne i zdrave državne banke, istodobno razvijajući makroekonomski instrumentarij koji će inicirati investicije i povećati izvoz i zapošljavanje.

LITERATURA:

1. Bilten HNB, ožujak 2001., HNB, Zagreb.
2. *Babić, Mato*: "Međuzavisnost razvoja financijskog i realnog sektora", Bilten HNB, br. 61, lipanj 2001., Zagreb
3. *Carey, M.*: "Dimensions of Credit Risk and their Relationship to Economic Capital Requirements", NBER, Cambridge, March, 2000. Banka, br. 8/2001.
4. Dnevi Slovenskih Bančnikov, 6-27 studeni 2000., Terme Čatež.
5. Državni zavod za statistiku, Privremeni podaci, 6/2001.
6. ECB: "Mergers and Acquisitions Involving the EU Banking Industry, Facts and Implications", December, 2000.
7. "Ekonomski leksikon", Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Masmedia, Zagreb, 1995.
8. Godišnja izvješća za 2000. Zagrebačke banke, Privredne banke, Erste Steirermarkische Bank i Dalmatinske banke
9. Godišnje izvješće HBOR za 2000.
10. Godišnje izvješće HNB za 1996., Bilten HNB br. 58, ožujak 2001, Privredni vjesnik, Specijalno izdanje, br. 3211, 11. srpanj 2000.
11. *Goldberg L., B. Gerard D., Kinney, D.*: Foreign and Domestic Bank Participation in Emerging Markets : Lessons from Mexico and Argentina " NBER, Cambridge, May 2000., str. 14.
12. HBOR: Pregled kamatnih stopa po programima kreditiranja HBOR-a prije i nakon korištenja sredstava subvencije.
13. *Jakovčević, Drago*: "Upravljanje kreditnim rizikom u suvremenom bankarstvu", str.54.
14. Teb poslovno savjetovanje, Zagreb, 2000.
15. Jutarnji list, 04.09.2001.
16. Jutarnji list, 20.03.2001.
17. *La Porta, Slanes, Shleifer*: "Government Ownership of Banks", NBER, Cambridge, March, 2000.
18. Narodne novine , br. 161/1998.

19. Narodne novine, br. 48/1995,52/1997-ispr. i 89/1998.
20. Narodne novine, br. 111/1993.
21. Narodne novine, br. 101./2000.
22. *Radošević, Dubravko*: "Odgovornost Hrvatske narodne banke i transparentnost njezine monetarne politike", RRIF,8/2001., Zagreb.
23. *Rose, Peter. S.*: "Commercial Bank Management", Irwin/mcGraw-Hill,1999. Singapore.
24. Standardni prezentacijski format HNB, br. 9/2000.
25. *Voljč, Marko*: "Konkurentnost slovenskih bank danes in v prihodnosti", Terme Čatež, 2000.

BANKING POTENTIALS, BUSINESS UNION OF BANKS AND DEVELOPMENT OF CROATIAN ECONOMY

Summary

The author investigates influences of globalization processes of enlargement of banks of foreign proprietary origin and international significance on a small transitional market of Croatia.

Comprehensions that the paper brings can be abridged in following lines. First, globalization processes transformed banking system of Croatia from predominantly state to the system of foreign proprietary groups with a high level of concentration without bigger share or significance of central bank. Second, legal solutions were favourable for enlargement of banks and integration processes. Third, motifs and interests of foreign proprietary oligarchies in Croatia are directed to enlargement of profit and taking possession of better positions just before market integration of Europe. Fourth, the size and availability, and especially the price of crediting Croatian firms had no adequate quality in regard to development necessities of transitional economy of Croatia.